

บันทึก

เรื่อง ธนาคารแห่งประเทศไทยจ่ายเงินไปก่อนกำหนดวันส่งจ่ายในเช็ค

หนังสือของกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๒๘๒๙/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๔ ความว่า กระทรวงการคลังได้รายงาน ว่า กระทรวงการคลังได้จ่ายเช็คฉบับเลขที่ ๑๓๗๕๒๔ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓ เป็นเงิน ๔๐,๕๗๔.๐๒ บาท ให้แก่แผนกคลัง สำนักงานเลขาธิการพฤฒิสภารับไปเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๓ เพื่อให้ไปรับเงินในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓ เป็นวันแรก แต่เจ้าหน้าที่แผนกคลัง สำนักงานเลขาธิการพฤฒิสภาได้นำเช็คฉบับดังกล่าวไปรับเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๓ ทางธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้จ่ายเงินจำนวนตามเช็คให้แก่เจ้าหน้าที่แผนกคลัง สำนักงานเลขาธิการพฤฒิสภา รับไป ซึ่งปรากฏว่าเป็นการจ่ายเงินก่อนวันกำหนดในเช็คไป ๖ วัน ต่อมาในระหว่างวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๓ ถึงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓ ผู้ร้ายได้ลักทรัพย์รายนี้ไป กระทรวงการคลังจึงขอให้ธนาคารแห่งประเทศไทยชดใช้เงินจำนวนนี้ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติผิดเงื่อนไขการจ่ายเงินตามเช็คสั่งจ่ายของกระทรวงการคลัง เพราะถ้าธนาคารไม่จ่ายเงินจำนวนดังกล่าวให้แก่เจ้าหน้าที่แผนกคลัง สำนักงานเลขาธิการพฤฒิสภา รับไปก่อนวันที่กระทรวงการคลังสั่งจ่ายในเช็คนั้นแล้ว แม้ผู้ร้ายจะลักเช็คฉบับนี้ไปขึ้นเงินที่ธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อใด ก็สามารถจับตัวผู้ร้ายได้เมื่อนั้นโดยทางกระทรวงการคลังแจ้งอายัดเช็คดังกล่าวไว้กับธนาคารผู้จ่ายเงินได้ดังนี้ การกระทำของธนาคารที่ไม่ปฏิบัติตามวันสั่งจ่ายในเช็คจึงเป็นเหตุให้กระทรวงการคลังต้องสูญหายเงินไป ๔๐,๕๗๔.๐๒ บาท กระทรวงการคลังได้เรียกร้องให้ธนาคารแห่งประเทศไทยชดใช้เงินจำนวนนี้แล้ว แต่ธนาคารแห่งประเทศไทยปฏิเสธการชดใช้เงินต่อกระทรวงการคลังโดยให้เหตุผลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของธนาคารแต่ประการใด จึงเป็นปัญหาว่าตามที่ธนาคารละเมิดจ่ายเงินไปก่อนไม่ปฏิบัติตามวันที่กระทรวงการคลังสั่งจ่ายในเช็คนั้นจนเป็นเหตุให้ผู้สั่งจ่ายต้องสูญทรัพย์ไปเช่นนี้ เป็นความรับผิดชอบของธนาคารหรือไม่ และควรที่ธนาคารจะต้องชดใช้เงินจำนวนที่สูญหายไปให้แก่กระทรวงการคลังหรือไม่ เพียงใด และเนื่องจากกระทรวงการคลังพิจารณาเห็นว่า เรื่องนี้เกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมาย และเพื่อที่จะตกลงประนีประนอมกันได้ในระหว่างกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย จึงได้ขอให้คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาให้ความเห็นกรณีดังกล่าวมาข้างต้นด้วย

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมายชุดพิเศษ) ได้พิจารณาปัญหาดังกล่าวแล้ว ขอเสนอความเห็นดังต่อไปนี้

๑. ปัญหานี้เป็นปัญหาเรื่องธนาคารกับผู้เคยค้าโดยเฉพาะ ฉะนั้น การที่จะวินิจฉัยถึงความรับผิดชอบของธนาคารแห่งประเทศไทยอันเนื่องมาจากการจ่ายเงินก่อนวันส่งจ่ายในเช็คว่าจะมีเพียงใดหรือไม่นั้น ควรจะได้พิจารณาถึงการจ่ายเงินของธนาคารเสียก่อนว่า เมื่อมีผู้มายื่นเช็คแก่

ธนาคารก่อนวันที่ลงในเช็คนั้น ธนาคารจะจ่ายเงินได้หรือไม่ ในเรื่องนี้บรรดานักนิติศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญการคลังต่างก็มีความเห็นพ้องต้องกันว่า ธนาคารอาจจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงเช็คก่อนถึงวันที่ลงในเช็คได้ ในปัจจุบันกฎหมายอังกฤษและกฎหมายภาคพื้นยุโรป แม้จะมีบทบัญญัติที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันอยู่หลายประการในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยเช็ค แต่ก็ได้ยอมรับการปฏิบัติของธนาคารเกี่ยวกับการจ่ายเงินตามเช็คก่อนถึงวันที่ลงในเช็คได้

กฎหมายอังกฤษถือว่า เช็คเป็นตั๋วแลกเงินที่ให้จ่ายเงินเมื่อทวงถาม (Bill of Exchange Act 1882 , มาตรา ๗๓) การลงวันที่ล่วงหน้าในตัวเงินหาใช่เป็นเหตุที่จะทำให้ตัวเงินนั้นเสียไปไม่ ธนาคารอาจจ่ายเงินตามเช็คนั้นได้ แต่ว่าในกรณีเช่นนี้ธนาคารย่อมทำเช่นนั้นด้วยการเสี่ยงเคราะห์ของตนเอง (ดู Chalmer's Bill of Exchange หน้า ๔๐; Wallace and Mac Neil's Banking Law หน้า ๑๗๖)

ในภาคพื้นยุโรปก็ได้มีการพิจารณาและวางเป็นหลักไว้ในอนุสัญญาระหว่างประเทศ ลงวันที่ ๑๙ มีนาคม ๑๙๓๑ ข้อ ๒๘ วรรค ๒ ว่า “เช็คที่ยื่นให้จ่ายเงินก่อนวันที่ได้แสดงไว้ว่าเป็นวันสอบเช็ค ธนาคารจ่ายเงินในวันยื่นก็ได้”

สำหรับกฎหมายไทยนั้น แม้ว่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเช็คจะมีได้บัญญัติในเรื่องเช็คที่ลงวันล่วงหน้าไว้ก็ดี แต่ตามหลักทั่วไปอันว่าด้วยตัวเงินนั้น ตัวเงินย่อมซื้อขายเปลี่ยนมือกันไปได้ก่อนตัวเงินนั้นถึงกำหนด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในหมวดว่าด้วยเช็ค มาตรา ๙๘๘^๑ มิได้มีรายการเกี่ยวกับ “วันถึงกำหนดใช้เงิน” ฉะนั้น ในเรื่องเช็คซึ่งมาตรา ๙๘๗ บัญญัติว่าให้ธนาคารใช้เงินเมื่อทวงถาม วันที่ลงในเช็คก็คือวันถึงกำหนดใช้เงินนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ถ้าธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คก่อนถึงวันที่ลงในเช็ค ก็ย่อมจะต้องถือว่าธนาคารไม่ได้จ่ายเงินตามคำสั่งของผู้สั่งจ่าย หากได้จ่ายไปในฐานะผู้รับโอนตราสารไว้ “เพื่อเรียกเก็บ” หรือในฐานะผู้ซื้อ “ตราสารการใช้เงิน” (instrument of payment) ไว้ (ดู Chalmer's Bill of Exchange, หน้า ๒๓๗)

ดังนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกาจึงเห็นว่า การที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินไปในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๔๘๙ นั้น ธนาคารย่อมทำได้

๒. เมื่อธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คที่ลงวันที่ล่วงหน้า ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่ธนาคารจะต้องกระทำด้วยเสี่ยงเคราะห์ของตนเอง กล่าวคือ ถ้าเกิดอุปสรรคเกี่ยวแก่เช็คนั้นประการใดก่อนถึงวันกำหนดที่ลงในเช็คนั้น ธนาคารก็ย่อมต้องรับบาปเคราะห์ เช่น

^๑ มาตรา ๙๘๘ อันเชื่อนั้น ต้องมีรายการดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

- (๑) คำบอกชื่อว่าเป็นเช็ค
- (๒) คำสั่งอันปราศจากเงื่อนไขให้ใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอน
- (๓) ชื่อ หรือยี่ห้อและสำนักของธนาคาร
- (๔) ชื่อ หรือยี่ห้อของผู้รับเงิน หรือคำจดแจ้งว่าให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ
- (๕) สถานที่ใช้เงิน
- (๖) วันและสถานที่ออกเช็ค
- (๗) ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย

ก. ไม่มีเงินในบัญชีของผู้เคยค้าคนนั้นเป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คนั้น (ป.พ.พ. มาตรา ๙๙๑ (๑))

ข. ได้มีคำบอกกล่าวว่ายเช็คสูญหายหรือถูกลักไป (ป.พ.พ. มาตรา ๙๙๑ (๓))

ค. มีคำบอกห้ามการใช้เงิน (ป.พ.พ. มาตรา ๙๙๒ (๑))

ง. ธนาครารู้ว่าผู้สั่งจ่ายตาย (ป.พ.พ. มาตรา ๙๙๒ (๒))

จ. ธนาครรู้ว่าศาลได้มีคำสั่งรักษาทรัพย์ชั่วคราว หรือคำสั่งให้ผู้สั่งจ่ายเป็นคนล้มละลาย หรือได้มีประกาศโฆษณาคำสั่งเช่นนั้น (ป.พ.พ. มาตรา ๙๙๒ (๓))

ฉะนั้น เมื่อตามข้อเท็จจริงปรากฏว่า ตั้งแต่วันที่ธนาครได้จ่ายเงินล่วงหน้าจนถึงวันที่ลงในเช็คนั้น ไม่มีอุปสรรคเกี่ยวแก่เช็คนั้นเกิดขึ้นแต่อย่างใด การเสี่ยงเคราะห์ของธนาครย่อมจะหมดไปในเมื่อวันที่ยื่นเช็คได้มาถึง และการจ่ายเงินของธนาครตามเช็คนั้นก็ย่อมจะเป็นการจ่ายเงินที่ถูกต้องตามกฎหมาย

๓. เมื่อธนาครได้จ่ายเงินให้แก่ผู้รับเงินไปแล้ว ผู้รับเงินก็ย่อมจะหลุดพ้นจากฐานะการเป็นเจ้าหนี้ของผู้สั่งจ่าย และถ้าหากผู้รับเงินต้องสูญเสียเงินไปจะเป็นโดยเหตุผลที่ว่าได้ทำหายหรือถูกขโมยลักไปในระหว่างทางก็ตาม เหตุแห่งการสูญเสียเงินนี้ไม่เกี่ยวกับธนาครประการใดเลย และจะต้องถือว่าผู้รับเงินได้สูญเสียสังหาริมทรัพย์ของตนอย่างหนึ่งอย่างใดไป ไม่ต่างกับการสูญเสียหมวกหรือผ้าเช็ดหน้า ธนาครจึงไม่ต้องรับผิดชอบในการที่เงินจำนวนนั้นหายไป

สรุปแล้ว คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมายชุดพิเศษ) จึงมีความเห็นว่า กระทรวงการคลังไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ธนาครแห่งประเทศไทยชดใช้เงินนี้

(ลงชื่อ) ส. วินิจัยกุล

(นายเสริม วินิจัยกุล)

เลขาธิการ

คณะกรรมการกฤษฎีกา

สิงหาคม ๒๕๕๔